

Ferskvandsfiskenes geografiske Udbredelse i Danmark,

af Arthur Feddersen.

I *Henrik Krøyers* storslaaede Værk „Danmarks Fiske“ har man naturligvis Grundlaget for vort Kjendskab til Ferskvandsfiskenes Udbredelse i vort Land. Allerede den nævnte Zoolog indsaa dog det vanskelige i „at forskaffe sig Efterretning om vore Ferskvandsfiske“^{*)}, og mine Undersøgelser og Efterspørgsler, som strække sig over næsten en Sues Aar, have i fuldt Maal stadfæstet Krøyers Udsagn. Jeg har nylig i et videnskabeligt Fagskrift^{**)} offentliggjort en Liste over vore Arter af Ferskvandsfiske; men da denne Liste ikke er let tilgængelig for en større Læsekreds, og da favnistiske Arbejder kunne være af Vigtighed for *Dyregeografien i det hele*, synes der mig at være god Grund til i nærværende Tidsskrift at omtale de Ferskvandsfiske, der forekomme i Danmark, og hvorledes de ere fordelte. Undersøgelser over Danmark, saa vel Hovedlandet som vore fjernere Landsdele, ere jo desuden det, der skal give vort Selskab og dets Tidsskrift et Særpræg.

Da *Krøyer* skrev om hele det tidligere danske Monarkis Fiske, kunde han tælle en Del Arter med, der ikke længer vedkomme Danmark, og han optog tillige adskillige Elbfiske, som allerede den Gang kun uegentlig kunde siges at høre til vor Favna, saa som Aspen (*Aspius rapax*) og Brasenfliren (*Abramis Ballerus*). Der nævnes af ham i alt kun 37 egentlig danske Arter; 4 andre Arter ere udelukkende Elbfiske og 3 ere usikre. Men af de 37 har jeg atter af flere Grunde ment at burde udelukke 4 Arter, saa at af *Krøyers* Ferskvandsfiske kun 33 Arter ere optagne i min Fortegnelse, som i alt har 44 Arter. Af disse er der i det hele 10 Arter, som ikke opføres af *Krøyer* og som altsaa siden hans Tid ere vundne for vore ferske Vandets Favna. Dersom man jævnfører den nuværende Fortegnelse over de danske Ferskvandsfiske med Mellemeuropas^{***)}, ser man, at der maaske endnu kan være Tale om at finde 10 Arter hos os, og af disse er Sandsynligheden *maaske* særlig stor for 5 Arters Vedkommende, fordi de ogsaa høre til Sveriges Favna, nemlig Bjærgulken (*Cottus poecilopus*), Bredpanden (*Squalius Cephalus*), Næsefliren (*Abramis Vimba*), Brasenfliren og Aspen.

*) *H. Krøyer*, Danmarks Fiske. III. S. 536.

**) Naturh. Tidsskrift udg. af *J. C. Schjødte*. 3 R. 12 B. 1879. S. 69-96.

***) *von Siebold*. Die Süßwasserfische von Mitteleuropa. Leipzig. 1863.

Skjønt Danmark har et saa ringe Fladerum, frembyder dog dets Ferskvandsfiskes Udbredelse adskillige mærkelige Forhold. Dette er vistnok for en Del en Følge af Landets Adskillelse i Øer, og fordi det ligger imellem Nordevropas Højland og det mellemeuropæiske Lavland. I det mindste synes man derved at kunne forklare den større Mængde Arter, som vi have fælles med den skandinaviske Halvø, medens de naturlige Forhold paa den anden Side have holdt enkelte Arter, som vi have fælles med Mellem- og Østevropa, borte fra Sverige. Dersom man vilde glemme, at de danske Øer fordom have været i landfast Forbindelse med Sverige og Jylland og udgjort Dele af et Sletteland imellem dem, kunde man mulig mene, at Øerne nødvendig maatte mangle forholdsvis flere Arter, fordi Havet havde hindret deres Overførelse. Men i saa Henseende giver visselig ogsaa Ferskvandsfiskenes Udbredelse Bidrag til den Opfattelse, at Vandene imellem de danske Øer ere af forholdsvis sen Dato og fremkomne længe *efter* Landets Hævning over Havfladen. Man kan herimod indvende, at Vandfloder tillige overskyllede Landet, da de udskar Sunde og Bælter; men dette kan godt forenes med Ferskvandsfiskenes nuværende Fordeling, i det enkelte Arter kunne være blevne tilintetgjorte, medens andre have holdt sig, f. Ex. i Vande, som have ligget mere i Læ end andre for de vældige Vandmasser, der skyllede frem over Landet.

Fordi en Ø er lille, er det derfor ikke sagt, at den kun har saa Ferskvandsfiske. Smaaøers mindre Søer og kortere Vandløb kunne bidrage dertil; men i og for sig har ikke engang paa Fastlandet et Fiskevands ringere Omfang nødvendigvis nogen Indflydelse paa Artstallet. Derimod har vistnok Tilgangen af Føde den største Indflydelse. Hvor der er et rigt Plante- og Dyreliv, vil der altid kunne ventes flere Fiskearter. Søerne paa *Laaland* vise dette; thi foruden de almindeligere Ferskvandsfiske træffer man dér tillige enkelte Arter, som ere sjældne anden Steds i Landet eller som endog helt fattes, saa som Halvblegen (*Abramidopsis Leuckartii*), Pigsmærlingen (*Botia Tænia*) og mulig Stæm- eller Bundskallen (*Squalius Leuciscus*). Som Modsætning kan den 2 □ Mil store *Ø Læsø* tjene; paa den finde vi kun tre Arter, nemlig Aalen, Aborren og Karudsen, og de to sidstnævnte Fiske ere sagtens overførte til Øen, da *Bing* *) udtrykkelig taler om „dertil indret-

*) *L. H. Bing*. Phys. og oekon. Beskrivelse over Øen Læsø. Kbhvn. 1802. S. 160.

tede Vandparker“. Holde vi os ikke til denne fattige Ø i Kattegat, men tage *Sams* til Sammenligning, saa vil det vise sig, at denne Ø, der har samme Størrelse som Læsø foruden Hundestejler kun har Karudser i de meget smaa Vande. Ikke engang Gjedden findes paa Sams, som nok er frugtbar, men temmelig vandfattig og altsaa mangler dette Vilkaar for Fiskelivet. Derimod ere Forholdene meget heldige paa *Langeland*, hvorfra der i Tranekjær Sø opgives følgende Arter: Aborre, Horke, Hundestejl, Gjedde, Karpe, Karudse, Suder, Flire, Rudskalle, Skalle og Aal.

Jeg har tidligere i en Afhandling om „Fiskenes Udbredelse i Højden i Mellem- og Nordevropa“ nærmere udviklet, at Karpefiskene ere Karakterfiske for Evropeas Slette- og Lavland, og at derfor Danmark hører til *Karpefiskenes Region**). Disse Fiske have nemlig Repræsentanter i alle vore ferske Vande, og af samtlige vore 44 Arter af Ferskvandsfiske er der ikke færre end 17 (18) Karpefiske. Norge har 11 (12) Arter af Karpefiske, Sverige har 18 (20) og Mellemeuropas Lavland ikke over 30 Arter.

Blandt vort Lands ægte Ferskvandsfiske have vi ikke en eneste Art, som ikke tillige findes i *Landene syd for os*, nemlig i Oplandet til Weichselen, Oderen og Elben; derimod mangle vi 8 Arter, som leve i dette Omraade. Af *den skandinaviske Halvø* Fiske mangle vi 7 (9) Arter, nemlig Bjærggulk, Røj (*Salmo alpinus*), Blaasik (*Coregonus Nilssonii*), Bredpande, Næseflire, Brasenflire og Asp, og desuden Sandart og Malle; men til Gjængæld have vi to Arter, som endnu ikke ere fundne øst for Øresund. Det er ikke nødvendigt at fremhæve, at Danmark ikke har en eneste for det særlig Art. Derimod kunne vi vel her gjøre opmærksom paa, at der i vore ferske Vande, mere i hvert Fald end det er kjendt fra andre Landes Ferskvande, gaa flere Saltvandsfiske op og endog leve saa stadig i dem, at disse Fiske godt maatte kunne optages i en Ferskvandsfavna. I det hele er det sikkert ogsaa almindeligere, end man hidtil har villet indrømme, at flere Saltvandsfiske ret godt kunne taale det ferske Vand og Ferskvandsfiske det salte. Dette kan man oplyse ved adskillige Exempler fra vore Vande. Saaledes fanges Torsken tit i Mængde i September og Oktober oppe i *Kolding Aa*, og ligeledes Tangsnarren (*Spinachia vulgaris*), ja! i den nævnte Aa har man endog fanget den almindelige Kulmule (*Merluccius vulgaris*) og Pighajen (*Acanthias vulgaris*), som ellers ikke træffes der paa Kysten. Torsken skal ogsaa om Efteraaret gaa helt op til Bassinet ved *Odense*; i Odense Aa naar den dog næppe højt op forbi *Korup*. Aborren, „Strandaborren“,

forekommer, skjønt ikke almindelig i Kattegattet, især i Nærheden af Mundingerne for de ferske Vande, og den tiltager i Mængde, eftersom vi komme ind i Østersøen; i Havet omkring Bornholm er den endog meget almindelig. Løjeren gaar helt ud i Kalleboderne, og Emden, „Saltvandskarpn“ (*Idus melanotus*) synes at taale Saltvand lige saa godt som det ferske Vand. Omkring Laaland, Falster, Møen, Sydsjælland og selv i Øresund træffer man „Strandgjedder“, og jo længere man kommer ind i Østersøen, des almindeligere blive de. Allerede ved Kristiansø finder man saaledes stadig Gjedder i Østersøen, og dette viser sig fremdeles mere øster paa. Forrige Aar fangedes endog i Noret under Svendsmarke paa Møen i et Vaadrag 68 Stkr. store Gjedder, som i alt vejede omtrent 1100 Pund. De københavnske Fiskehandlere foretrække ogsaa gjerne Saltvands- for Ferskvandsgjedder; thi disse sidste ere mangan Gang mudrede i Smag. Fremdeles ere Hundestejlerne overalt saaledes hjemme, at man skal have ondt ved at betegne dem som Salt- eller Ferskvandsfiske, og det samme gjælder vel til Dels om de Arter, som gaa op i det ferske Vand for at yngle, skjønt disse vel nærmest burde regnes for Ferskvandsfiske, fordi de udklækkes i de ferske Vande. Saadanne Arter ere f. Ex. Laxen, Snæbelen, Støren, Hav- og Flodnegesøen. Af disse træffes Støren (*Acipenser Sturio*) af og til trækkende op i flere af vore Aaløb, men mest i de jyske Aaer. Det kan endog stundum være meget store Fisk, som saaledes gaa op ad Aaerne, og de kunne ligeledes komme langt ind i Landet; i Fjor i Avgust fangedes i Skjern-Aa helt oppe ved Arnborg en Stør, der var 8 Fod lang og vejede henved 200 Pund, og man har ogsaa fanget Stør ved Karup, som ligger højt oppe i Alheden, tre Mil syd for Viborg. Mærkeligere er det, at en Havnegesøen (*Petromyzon marinus*) 1876 fangedes ved Ravnstrup Mølle omtrent en Mil vest for Viborg; paa Fyen er den taget ved Eiby Mølle ved Odense.

Endnu interessantere er det, at Havets Fiske kunne vænne sig saa godt til det ferske Vand, at flere af dem endog yngle i det. Saaledes fanges Stamsilden (*Alosa Finta*) jævnlig i *Skals-* og *Laastrup-Aa* samt i *Ringløbing Fjord***), hvis Vand er saa fersk, at Hestene drikke af det. Den sorte og den hvide Kutling (*Gobius niger* og *minutus*) fanges i *Kolding-Aa* og den sidste af dem i *Humblebæk-Aa*; det er derfor muligt, at man ogsaa vil kunne finde disse Smaafiske i andre Aaløb, hvor de hidtil have undgaaet Opmærksomheden. — I Jyllands nordligste Indsø, *Gaardbo-Sø* fanger man Rødspætter**),

*) *A. J. Smidth*. Beretning om Fiskeriernes Tilstand o. s. v. 1860 S. 68.

**) *H. Krøyer* i Tidsskrift for Fiskeri I. S. 41.

*) Geogr. Tidsskrift. 1ste Bind. 1877. S. 126 -129.

og i *Laastrup-Aa* gaa de endog helt op indtil *Borup*. Skrubben er dog endnu langt almindeligere i det ferske Vand. Den fanges jævnlig i Aaløbene paa den jyske Halvø lige fra Skagen til Ribe, og flere Steder er den saa almindelig, at den jævnlig gaar paa Medekrogene. I *Skive-Karup-Aa* finder man den helt op til Karup*). *Flynder-Sø* har rimeligvis Navn efter den, thi man har længe fanget Skrubber i denne Sø, som for Resten er den eneste jyske Indsø foruden *Gaardbo-Sø***), hvori der fanges Fladfiske. Paa *Fyen* fanges Skrubben i *Hattebækken*, *Salling Herred*, og i *Odense-Aa* indtil *Ejby*. paa *Laaland* har man Skrubber i *Hunse-Aa* og i *Nørre-Sø*, og paa *Sjælland* fanges de i *Snare-Aa* og i *Tis-Sø*, samt i dennes Afløb *Halleby-Aa*. Flynderens Ophold i det ferske Vand er imidlertid ikke særlig for vort Land. Den er saaledes ogsaa temmelig almindelig i flere engelske Søer og Floder; i Avon gaar den flere Mil op oven for Bath og i Themsen er den endog almindelig nogle Mil oven for London. 1770 blev en Mand straffet med et Aars Fængsel i Newgate for Overfald og fordi han med ulovligt Redskab havde fisket Skrubber i Themsen, der vare saa smaa, at næppe en af dem kunde dække „a half crown-piece“***). I Schelde gaar Skrubben ligeledes saa højt op, at den endog er fanget i et Tilløb nær ved Waterloo, og gennem Maas og dens Tilløb Ourthe gaar den op forbi Liège. Man har end videre i Mosel fanget den ved Metz og i Rhinen ved Mainz, og den gaar op baade i Seine og Loire†). I Norge har man den i flere ferske Vande, og Prof. G. O. Sars har endog fundet den tilligemed dens Yngel i Storevand i Hardanger ††).

I det vi nu gaa over til nærmere at undersøge Fordelingen af de danske Ferskvandsfiske, gaa vi ud fra Halvøen og ende med Bornholm.

Følgende 7 Arter ere *ejendommelige for Jylland*, dersom man da ikke vil medtage Laxen, der jo kun gaar op i jyske Aaløb, hvor, som man véd, den største Fangst sker i Laxegaarden Frisenvold oven for Randers i Gudena:

- Sandart (*Lucioperca Sandra*),
- Stalling (*Thymallus vulgaris*),
- Hælt (*Coregonus Lavaretus*),
- Snæbel (*C. oxyrinchus*),
- Bundskalle (*Squalius leuciscus*),

*) *ibid.* III. S. 143.

**) Samlinger til jydsk Historie og Topografi. I. S. 428.

***) *Isaac Walton*. The complete Angler. London. 1808, S. 129. Anm.

†) H. de la Blanchère. La pêche et les poissons. Paris. 1868. S. 319.

††) *Robert Collett*. Norges Fiske. Christiania. 1875. S. 146.

Hvidskalle (*Aspius bipunctatus*),

Alm. Smærling (*Cobitis barbatula*).

Af disse Fiske er Hælten den almindeligst udbredte, men naar *Randers Fjord* og nogle Indsøer i dens Nærhed, nemlig *Glenstrup*, *Klejtrup*, *Rød- og Tjele Lang-Sø*, undtages, kjendes den ikke paa Jyllands Østkyst. Imod Vest finder man den derimod lige fra *Rye-Aa* og ned til *Ribe* i alle Aaløbene, og af Søer har man den i *Nors*, *Flynder- og Stubbergaard-Sø*, samt i *Nissum- og Ringkjøbing-Fjord*. Endelig er den ogsaa fanget i den lille *Hedesø Krag-Sø*, syd for Karup, hvis Vand er tørrebrunt. I denne Sø bliver Hælten kun saa stor som en Sild, medens den ellers kan veje flere Pund. Krag-Sø har nu intet Afløb; men paa gamle Kaart ser man tydelig, at den i sin Tid har haft Afløb til Karup-Aa, og man fatter altsaa, at den uselige Hælt, som nu lever i Søen, er Afkommet af Dyr, som ere blevne afspærrede i Søen, hvor de maaske ere dragne op for at lege, eller ogsaa er Yngelen mulig blevet afspærret fra Aaen, før den udklækkedes. Paa lignende Maade er Hæltens vistnok blevet indestængt i Thylands og i Flynderpartiets Søer. At Hæltens findes i de oven for nævnte Søer ved Randersfjord eller i dens Nærhed kan enten forklares derved, at den fra Fjorden er draget op i dem, eller ogsaa er den vester fra gennem Skals-Aa og dens Tilløb naaet op i Lavningerne til Nørre-Aa, hvorfra den da for den Sags Skyld ogsaa under tidligere Niveauforhold kan være sluppet over til Randersfjord. Vandskjellet mellem Vandløbene til Limfjorden og til Randers-Fjord er, som man véd, endnu i vore Dage ikke stærkt udpræget. Paa denne Maade kunde man altsaa forklare sig Hæltens eneste Forekomst paa Østkysten. — Snæbelen findes i Reglen kun i Vestkystens Vande, men den er dog en enkelt Gang fanget i *Kolding-Aa*, samt i *Stavis-Aa* paa Fyen og i *Præstø-Fjord*, rimeligvis alle Vegne omstrefjende Stykker fra den sydlige Del af Østersøen eller fra den nordlige Del af Kattegat; paa det zoologiske Museum gjemmes et Hoved af denne Art fra Skagen*). — Stallingen lever paa et langt mere indskrænket Omraade end de to nyelig nævnte Laxefiske. Den træffes nemlig ikke nord for *Holstebro-Aa*, og desuden kun i enkelte Aaløb, saa som *Skjern*-, *Varde*-, *Sneum*-, *Konge- og Nips-Aa* og i deres Tilløb. Paa Østkysten skulde den efter *Wilse* findes ved *Fredericia***); men i hvert Fald findes den nu ikke nærmere end i *Vejen-Aa*, vest for Kolding. — Sandarten findes kun i Dammen ved

*) *Georg Winther*. Prodrömus ichthyologiæ danicæ marinæ. Naturh. Tidskrift udg. af J. C. Schiødte, 3 R. 12 B. 1879. S. 44.

**) *J. N. Wilse*. Fuldst. Beskrivelse af Stapel-Staden Frideicia. Kbhvn. 1767. S. 183.

Haderslev, men mærkelig nok, ikke i en eneste jysk Sø, skjønt den findes i det sydøstlige Norge, i Sverige og i Holstein, ligesom den ogsaa enkelte Gange er fanget ved Østersøens Kyst paa Sjælland; i Marts 1879 bleve nogle Stykker satte ud i *Odense-Aa* *). — Bundskallen er hidtil kun fundet i *Nips-* og i *Vamdrup-Aa* samt i *Bønstrup-Sø*. — Hvidskallen er sjældnen ved *Skanderborg*, det eneste Sted hvor den hidtil er fundet hos os. — Ogsaa den almindelige Smærling er indskrænket til en vis Egn; den var allerede nævnt af *Wilse* i hans Rejseagttagelser **) fra Egnen mellem *Kolding*, *Fredericia* og *Vejde*, men den er først 1878 blevet gjenfundet, nemlig af Kjøbmand *C. E. Varming*, som fangede den ved *Stenvad Mølle* i *Vester Nebel-Aa* ***).

Fyen har ingen alene for denne Ø ejendommelig Ferskvandsfisk. Derimod har *Sjælland* to Arter, nemlig Flodulken (*Cottus Gobio*) og Dværgskallen (*Leucaspis delineatus*), og *Laaland* én Art, nemlig Halv-Blegen. Men de ere imidlertid alle tre kun fundne et enkelt Sted; Flodulken kjendes kun fra *Herlufsholm* og fra *Holløse Mølle* ved *Suse-Aa* †), Dværgskallen kun fra *Vensløv Gadekjær* ved *Holsteinborg*, hvor den fandtes 1878, og Halv-Blegen fra *Maribo-Søerne* (1878). Flodulken lever baade i Sverige og i Tyskland, og man skulde derfor mene, at den var almindeligere hos os, end den er. Dværgskallen har man fundet i Nærheden af *Landskrona* ††), og den er desuden almindelig langs hele Strækningen syd for Østersøen, fra Rusland til Holstein; den kan mulig endnu hos os findes flere Steder, da den hidtil, maaske paa Grund af sin ringe Størrelse, er bleven overset eller forvekslet med Yngel af andre Arter. For Resten fandt man denne Fisk første Gang i Tyskland 1855 og endnu senere i Sverige.

Fire Arter ere fælles for *Jylland* og *Sjælland*, nemlig den lille Maræne (*Coregonus albula*), Smælten (*Osmerus Eperlanus*), Grundlingen (*Gobio fluviatilis*) og Flodnegensøjen (*Petromyzon fluviatilis*). Af disse er Grundlingen temmelig udbredt i begge Landsdele, men dog saaledes, at den paa Halvøen i Reglen holder sig til Øst- og Mellemjylland, og kun syd for Limfjorden, i Vestjylland fanges den enkeltvis i *Von-Aa* ved *Ringkjøbing*; desuden skal den efter *Schade* findes i *Lægind-Sø* o. fl. St. paa Mors †††). Paa Sjælland lever den i

Frederiksborg-Sø (P. Tauber) og i *Midtsjællands Vandløb* *). — Smælten kjendes kun fra *Fure-Sø* paa Sjælland, medens den i Jylland optræder i *Gaarbo-Sø* **), *Mariager-Ford* ***), *Viborg-Søerne*, *Flynder-Sø*, *Guden-Aa*, *Skanderborg-Sø*, *Mos-Sø*, i *Kilen ved Struer*, i *Nissum-Fjord* †), *Ringkjøbing-Fjord* og i *Nips-Aa*. — Den mærkeligste Udbredelse af de fire Fiskearter har dog den lille Maræne. I Norge er den nemlig ligesom hos os indskrænket i sin Forekomst; med Sikkerhed kjender man den kun fra et Par Indsøer i Landets sydøstlige Del, saa som fra *Mjøsen*, hvor den kaldes *Lakesild*, og fra nogle Søer omkring *Øjeren* ††). I Sverige er den derimod almindelig overalt. Ellers slutter den sig til det uralobaltiske Søplateau og naar sin største Udvikling i de masuriske Søer i Østpreussen; derpaa aftager den saa efterhaanden imod Vest indtil det østlige Holstein, hvor den optræder i *Dick*-, *Behler*- og *Ploener-Sø*. I Jylland fandtes den 1868 i *Fusing-Sø* ved *Randers*, og Aaret efter fik vi den fra *Jul-Sø* ved *Silkeborg* †††). Fra Sjælland omtalte allerede *Chr. Molbech* en Fisk fra *Gisselfeld*, som man maatte antage for denne Maræne *†). Den findes baade i *Søthorup-Sø* og i den nærliggende *Ulse-Sø* *††). Det kan jo være, at denne Fisk endnu kan opdages i en eller anden af vore dybe Søer; den lever nemlig meget skjult paa Sørnes Bund og kommer egentlig kun i Legetiden op til Overfladen, hvorfor den let undgaar Opmærksomheden. — Flodnegensøen er i Jylland taget ved *Søby*, i *Vestjyllands Aaløb* og i *Aerne* ved *Aarhus*, *Vejde* og *Kolding*. Paa Sjælland har man fanget den i *Suse-Aa* og i *Tjustrup-Sø*. Det kan her mærkes, at *Krøyer* ikke ret vil indrømme, at denne Fisk fra Havet trækker op i Floderne for at yngle *†††), og at *G. Winther* slet ikke nævner den i sin Fortegnelse over de danske Saltvandsfiske *†); ja! man kan endog træffe Forfattere, som aldeles nægte, at den findes i Havet *††). *Krøyer* nævner dog Exempler paa dens Forekomst baade

*) Tidsskrift f. Fiskeri. II. S. 291.

**) ibid. I. S. 44.

***) ibid. III. S. 23.

†) *J. P. Trap*. Stat. topogr. Beskrivelse af Kong. Danmark. 2den Udg. VI. S. 319.

††) *R. Collett* l. c. S. 170.

†††) *T. f. Fiskeri* IV. S. 338.

*†) *Chr. Molbech*. Ungdomsvandring i mit Fødeland. Kbhvn. S. 66—67.

*††) *O. F. C. Rasmussen*. Optegnelser om Gisselfeld. Næstved. I. 1868. S. 306.

*†††) l. c. III. S. 1049.

**†) l. c. S. 62.

**††) *C. R. Sundström*. Fauna öfver Sveriges Ryggradsdjur. Stockholm. 1877. S. 298.

*) *A. Feddersen*. Fiskeri-Tidende Nr. 13.

**) *J. N. Wilse*. Rejseagttagelser V. S. 232.

***) Nord. Tidsskrift f. Fiskeri V. S. 185.

†) Videnskab. Medd. fra Naturhist. Foren. 1865. S. 218.

††) *Malm*. Göteborgs och Bohusläns Fauna, Ryggradsdjuren. Senare Delen. Göteborg. 1877. S. 569. Anm.

†††) *C. Schade*. Beskrivelse over Øen Mors. Aalborg. 1811. S. 205.

i Øresund, Limfjorden og i flere andre Fjorde. v. Siebold siger udtrykkelig, at den opholder sig i alle Have langs Evropas Kyster*); den er fanget i Kristianiafjord**), og jeg kjender flere Exempler paa dens Fangst ved vore Kyster; to Stkr. toges saaledes 1879, det ene i September uden for Lille-Bælt i Kattegat, det andet et Par Uger senere ud for Vangsaas Strand i Thy.

Paa Øerne findes kun to Arter, som ere ejendommelige for dem, nemlig Emden og Pigsmærlingen. Krøyer bemærker rigtignok, at Emden hos os træffes saa vel i fersk Vand, „især i større Indsøer“, som i brak Vand i Fjordene; men han anfører ikke en eneste dansk Sø, hvor denne Fisk lever. Den opgives dog nu baade fra *Tis-Sø* og fra *Arre-Sø*. Man kan imidlertid nok alligevel med Rette sige om den, at den hos os i Reglen holder sig til Brakvand og kun gaar op ad Aaerne for at lege. I Norge er den udbredt i flere Søer og Elve, syd for Dovre, og den er ikke sjælden over hele Sverige, ligesom ogsaa i Østersøens Skærgaard. I Tyskland er den almindeligere i Nord- end i Syd- og Sydøst-Tyskland, og i England findes den ikke; den hører altsaa til de mere imod Øst forekommende Ferskvandsfiske. Paa *Fyen* har man den kun i *Odense-Aa* eller i *Odense-Kanal*, hvor den kaldes Ejbygdjedde. — Pigsmærlingen er almindelig paa *Fyen*, samt i *Maribo-Sø* og paa Sjælland omkring *Sorø****) og ved *Næstved* og *Ringsted* i *Suse-Aa*. *Maribo-Sø* er den eneste danske Sø, hvorfra man hidtil kjender den.

Endelig ere følgende 14 Arter fælles for alle Landsdele: Aborren, Horken, de to Hundestejler, Gjædden, Karudsen, Suderen, Brasenen, Blegen, Rudskallen, Skallen, Løjeren, Aalen og den lille Negensjøen. Kvabben den eneste Torskfisk i det ferske Vand, Ørreden og Elritsen have den samme Udbredelse; men de forekomme dog ikke paa *Laaland-Falster*. Ved disse Arters yderligere Fordeling er der intet synderligt at mærke. Aborren synes at mangle i enkelte vestjyske Aaer med stenet og gruset Bund og med strid Strøm, eller i hvert Fald er den kun en tilfældig Gæst i disse Vande. Horken mangler vistnok i Vendsyssel, men den findes i Thy †) og er ellers jævnt udbredt over hele Landet. Suderen forekommer fra *Ravnstrup-Sø* i Dronninglund Herred over hele Landet, men den findes vistnok ikke paa *Laaland*, hvorimod den lever i *Gaase-Sø* ved Stubbebjerg; i *Vestjylland* kan den regnes som temmelig

sjælden. Det samme gjælder om Brasenen, som er mindre almindelig i Vestjyllands Aaer; den opgives f. Ex. fra *Von-Aa**). Løjeren er almindelig udbredt, men den er dog i visse Egne ret mærkelig fordelt; den mangler saaledes ligesom Kvabben f. Ex. i *Viborg-Sø*, uagtet den findes i *Nørre-Aa* og i de Søer, der ligesom *Viborg-Sø* afgive Vandet til *Nørre-Aa*. Elritsen ser man i Jylland i alle de Vandløb, hvor Ørreden findes, og paa *Fyen* og i *Midtsjælland* lever den ligeledes netop i de Aaer, hvor Ørreden ogsaa opholder sig eller hvor den utvivlsomt har levet eller vil kunne trives. Den lille Negensjøen er udbredt over hele Landet og vil rimeligvis kunne paavises fra endnu flere Punkter, end det hidtil er sket.

Bornholm, som paa Grund af sin afsides Beliggenhed og sin fra det øvrige Land saa forskellige geologiske Bygning i denne Oversigt stilles for sig, frembyder ikke synderlig mærkelige Forhold. Man kan i det hele sige, at Øen er fattig paa Arter; imellem dens 12 Arter findes der heller ikke en eneste, som er sjælden for det øvrige Land, medens den mangler fem af dets almindeligere og fælles Arter, nemlig Horke, Brasen, Bleg, Løjer og Kvabbe. Sammenlignet med *Gotland*, der rigtignok er 5—6 Gange større, har *Bornholm* ikke mindre end 9 Arter færre, medens alle dens Arter findes paa *Gotland*. Kun *Brasen* og *Bleg* mangle ogsaa paa denne Ø**).

I det vi forbigaa de Arter, som tillige opholde sig i Saltvand, saaledes Laxen, Ørreden og Aalen, staar der kun tilbage at omtale fire, nemlig *Mallen* (*Silurus Glanis*), *Guldfisken* (*C. auratus*), *Karpen* (*Cyprinus Carpio*) og *Karudsen*. Af disse har, som man véd, *Mallen* tidligere levet i *Sorø-Sø*, og den er efter Traditionen indført dertil af Cistercienser-Munke***). Den opføres nu kun i Fortegnelsen over de danske Ferskvandsfiske, fordi den én Gang er fanget i en Aa ved *Køge*, hvorhen den efter *Krøyers* Mening kun kan være kommet fra *Østersøen*. Men herved maa dog mærkes, at medens *Krøyer* udtrykkelig siger, at *Mallen* fra de større tyske Floder stundum gaar ud i *Østersøen* og da undertiden strejfer hen til de danske Kyster †), udtale de nyeste tyske Favniister ligesaa sikkert, at *Mallen* hverken findes i *Hafferne* eller overhovedet i *Brakvand* ††), eller ogsaa opføres de

*) l. c. S. 374.

**) R. Collett. l. c. S. 220.

***) Indbydelsesskrift t. d. aarl. Hovedexamen i *Sorø* Akad. Skole 1855. S. 19.

†) Knud Aagaard. Beskrivelse over *Thye*. *Viborg*. 1802. S. 49.

*) Protokol over det ved Indenrigsm. Skrivelse af 31te Maj 1873 nedsatte Fiskeri-Udvalgs Forhandl. Kbhvn. 1874. Bilag IV. S. 28.

**) G. Lindström. Om *Gotlands* Fisker. Wisby. 1867.

***) J. Kornerup. Minder om Cistercienserklosteret i *Esrom*. Aarb. f. Oldkyndighed. 1879. S. 13.

†) l. c. III. S. 134.

††) L. Wittmack. Beiträge zur Fischerei-Statistik des Deutschen Reichs. Berlin, 1875. S. 38.

den uden videre kun fra Floder og Søer^{*)}. Da nu imidlertid Mallen fanges i Mængde baade i det Sorte Hav og i det Kaspiske Hav, er det rimeligt, at den ogsaa nok kan taale Østersøens Vand, hvorfra da ogsaa allerede *Bloch* har faaet et Stykke^{**}). Men for Resten kan jeg ikke tilbageholde den Mening, at det for mig ikke stiller sig saa afgjort som for Krøyer, at Mallen „er indført fra Tyskland“. Det hedder visselig hos *Peder Syv* (i hans haandskrevne Samlinger paa Universitetsbiblioteket), „at en Abbed paa Sorø havde paalagt nogle Munke til Bod at indhente denne Fisk fra Tyskland, og sætte den i Sorø-Sø“, og man har endog tillagt Bisp Absalon Fortjenesten herfor^{***}). Det er dog ikke nødvendigt at tage sin Tilflugt til en saadan Grund som, at det i hine fjærne Tider vilde være meget vanskeligt at føre levende Maller til Sorø; thi der er dog ogsaa andre Forhold, som kunne tale for, at Mallen oprindeligt har levet ved Sorø. For det første har man Ret til at tvivle om Indførelsen, da Munkene rimeligvis vilde have indført en Fisk, som var lidt mere lækker end Mallen; Munke have jo et gammelt og vel-erhvervet Ry for at forstaa sig paa god Mad. Og Mallens Kjød er i Tyskland ikke mere værd end Brasenens, ja! naar Fisken ikke er ung, er dens Kjød endog meget trannet og ubehageligt. Det kunde imidlertid dog være, at de kjære Cisterciensere alligevel satte saa høj Pris paa denne Fisk, at de baade overvandt Bryderierne med at skaffe den til Sorø og saa gjennem Fingre med, hvad dog vistnok maatte være dem meget betænkeligt, at Mallen er dyr at have paa Kost, da den kunde saa godt som ødelægge hele Fiskeriet i Sorø-Sø. Men Krøyer synes mærkelig nok at have overset, at *Holm* †) ogsaa nævner „Tule-Søen“, der tidligere stod i Forbindelse med Sorø-Sø, som Opholdsted for Mallen, og kalder Sorø-Sø „det eneste Sted, man véd at den nu falder her til Lands“. End videre synes heller ikke *Holm* at være saa vis paa, at Mallen er en her til Landet indført Fisk; „thi“, siger han, „endskjønt der berettes, at Mallen ved Bisp Absalon, eller maaske ved Munkene i fordum Tid skal være hentet fra Tyskland, og sat i Sorø-Sø, er det dog ej umuligt, at den selv fra Havet er kommen der hen igjennem de Aaer, hvorved ommeldte Søer endnu med Havet have Samkvem, og hvilke i ældre Tider have været langt aneligere end de nu ere.“ Jeg ser intet til Hinder for denne *Holms* Mening, saa meget mindre, som Mallen findes i Skåne

og igjennem hele Midt-Sverige. Efter min Opfattelse have Sorø-Søerne været det vestligste Punkt for denne Fisks Optraeden i det nordlige Evropa, og den har altsaa sluttet sig til de andre mere østevropæiske Fiske, hvis Vestgrænse til Dels ligger i vort Land. Endelig kan man maaske ogsaa i Navnet se et Vidnesbyrd for Mallens Ret til at regnes imellem de oprindelige danske Fiske; thi det er langt mere ligt det svenske „Mal“ end det tyske Navn Waller, der desuden kun bruges i Baiern og i Tirol; dersom Munkene havde indført Mallen fra Tyskland, havde de snarere givet den Navnet Wels, hvor under den benævnes i Nordtyskland ligesom ogsaa i Bøhmen. 1799 fangedes den sidste Malle i Sorø-Sø; den vejede 36 Pund, men hvert af de foregaaende Aar havde man ogsaa fanget et Stykke, af hvilke det ene vejede 78 og det andet 60 Pund^{*)}. I Donau bliver den ikke sjælden 12 Fod lang og 4—500 Pund tung^{**}).

Guldfisken holdes nu i Damme ved *Snoghøj* i Jylland, paa *Hindsgavl*, ved *Nyborg*, *Slagelse*, i nogle Haver omkring *Kjøbenhavn* og rimeligvis endnu flere andre Steder. Allerede 1691 skulle de første Stykker fra Kina være bragte til England, hvor de formerede sig stærkt. Fra England sendtes 1758—60 30 Stkr. til Hollænderen *Dr. Baster*, og fra disse Fiske skulle de nu i Evropa værende Guldfiske nedstamme. Til Frankrig bragtes Guldfisken første Gang som Gave til Madame Pompadour. Jeg kjender ingen Optegnelser om dens Komme til Danmark, men det er sikkert ikke sket længe før i Førstningen af dette Aarhundrede.

Da Spørgsmaalet om *Karpens* Indførelse er af Vigtighed i flere Henseender, og da allerede *Krøyer* ytrer nogen Tvivl om Tiden, naar den er ført til Danmark, i det han siger, at den „er hos os indført efter den almindelige Angivelse af *Peder Oxen* omtrent 1560“, og derpaa tilføjer, at „hvad Tiden angaar, da er jeg tilbøjelig til at lægge denne noget længere tilbage“, samt i en Anmærkning til denne Udtalelse føjer, at det forekommer ham „højest rimeligt, at Klostrene allerede tidligt kunne have fundet sig foranledigede til at indføre denne sejlivede og letforsendelige Fisk“^{***}), har jeg gjort mig Umag for at finde Oplysninger om denne Sag. Uagtet disse Oplysninger ikke ere geografiske, tillader man mig dog maaske at meddele dem her; thi de knytte sig jo helt naturlig til det Æmne, som her omhandles.

I en ret mærkelig Bog „*The Bokys of Hauking and*

*) *Georg Seidlitz*. Fauna Baltica. Dorpat. 1877. S. 109.

***) *M. E. Bloch*. Oekonomische Naturgesch. d. Fische Deutschlands. I. S. 242.

****) *Pontoppidans Atlas*. I. S. 652.

†) Videnskab. Selsk. Skrifter. XII, S. 140.

*) *H. Krøyer*. I. c. III. S. 1216.

***) *R. Molin*. Die rationelle Zucht d. Süßwasserfische, Wien. 1864. S. 74.

****) I. c. S. 290 og Anm.

Huntyng“, som Lady *Juliana Barnes*, Priorinde for Klosteret i Sopwell, udgav 1486 og hvortil hun 1496 føjede en „Treatyse on fysshing“, siges om Karperne, at der hidtil kun har været faa af dem i England*). Det synes altsaa hverken at være rigtigt, at Karpens Indførelse til Evropa fra Lilleasien skete 1514 ved Engelskmanden Mascall af Plumsted (Sussex**) eller at det engelske Distichon har Ret, der paastaar, at

Humle, Kalkuner, Karper og Øl
kom alle til England i ét Aar***).

Det er let at se, at de nævnte Sager ikke ere blevne indførte til samme Tid i England, men alligevel bliver der dog ikke noget stort Spillerum med Hensyn til Tiden for Karpens Indførelse, saa at denne vel kan sættes, i hvert Fald for Mellemeuropas Vedkommende, til Midten af det 15de Aarhundrede. Efterretningen om at Karpen er bleven overført fra Lilleasien passer for Resten godt med den Opfattelse, at dens Hjemstavn maa søges i Egnene omkring det Sorte Hav, hvorfra rimeligvis allerede Aristoteles har kjendt den. Rigtignok mener v. Siebold, at Karpen „højest sandsynlig“ har haft hjemme baade i Donau og i Rbin og Main, men han indrømmer dog samtidig, at det vil være vanskeligt at afgjøre, om Karpen i denne eller hin Egn ikke netop skyldes Indførelse eller Undslipning fra Damme; om de i det nordøstlige Tyskland saa almindelig udbredte Karper véd man med Visshed, at de fra sydligere Egne ere forplantede dertil ved Kunst†).

Det er imidlertid en Kjendsgjerning, at Karpen ikke ret trives uden i egne for den indrettede Damme, og heraf følger, at den overalt nøje er knyttet til en Damkultur. Uheldigvis véd man særdeles lidt om ældre Dages Damkultur. Ikke engang i Bøhmen, dette de storartede Kunstdammes Land, hvor Karpeavlens synes at være drevet til den største Fuldkommenhed, har man Efterretninger om Karpens Indførelse. Første Gang, man hører om Damme, er i et Koncessionsbrev, udstedt af Kong Premysl Otakar 1227, hvori det tillades Abbed Florian for Præmonstratenserklosteret Bruck ved Znaim i Mähren at købe et Stykke Land for paa det at bygge Damme (piscinas) og Møller. Endnu i den første Halvdel af det 14de Aarhundrede omtales Damkulturen sjælden, og det er vistnok først i Slutningen af Aarhundredet, at den

egentlig begynder under Kejsers Karl IV, som lod Damme indrette paa Statens Regning. I det 15de Aarhundrede tager Adelen derimod kraftig fat, saa vidt de rasende Religionskrige vilde tillade det, og i det paafølgende Aarhundrede endelig bliver Damkultur til en almindelig, vidt drevet Mani, fordi de mægtige Grundejere indsaa, at paa Grund af Tidsforholdene gav Fiskene langt større Indtægter end Glashtytter, Agerbrug o. lign.*).

Saa vidt man kan skimte i de faa og usikre Efterretninger om Damkulturens Udspring, maa den søges i de ikketyske Lande omkring Donau. Det var først i det 14de Aarhundrede, at Munkene indrettede Damme ved de bayerske Indsøer, og endnu 1500 kommer Kejsers Maximilian I til Benediktbeuern ved Kochel-See for under Ledsagelse af den i dette Øjemed forskrevne „Teychmeister, der jüngerer Hanns Kinnt von Preszburg“ at undersøge en Fiskedam, da han vilde indrette en lignende ved Achen-See**). Under Frants den første skulle Karper første Gang være komne til Frankrig, og de bleve satte i Dammene ved Fontainebleau***).

Det ser ud, som om det i det hele paa denne Tid var blevet en Modesag at drive Karpeavl. Dette stemmer ogsaa nogenlunde med den almindelige Mening, at Karpen er indført til Danmark ved *Peder Oxe*, der skal have bragt den hertil fra Frankrig; han har da rimeligvis lært den at kjende under sit Ophold ved det lothringske Hof. Aaret 1560, som ellers nævnes, kan dog ikke være det rette for Karpens Indførelse, thi da var *Peder Oxe* landflygtig og *Gisselfeld* overdraget til en anden; før efter sin Tilbagekomst (1566) har han vist ikke kunnet indføre Karpen. Krøyer ytrer jo, som oven for fremhævet, Tvivl om, at Karpen første Gang er bleven bragt hertil af *Peder Oxe*, og han viser hen til en ældre Tid. Hermed synes det at stemme, naar *von Aphelen* skriver †): „I Friderici 2di Tid skal en god Art Karper være indført i Danmark af *Peder Oxe* fra Frankrig“; thi *Oxe* skulde altsaa egentlig kun have forbedret Karpeavlens. Men foruden den Kjendsgjerning, at Karpen ikke omtales før *Peder Oxes* Tid, er det ogsaa sikkert, at han har anlagt et stort Karpefiskeri paa *Gisselfeld* og at Karpen den Dag i Dag er almindelig i Baag Herred paa Fyen omkring *Peder Oxes* Gaard *Løgismose*, som han

*) „but there ben but fewe in Englonde“. The complete Angler. S. 18.

***) *Martial Deherrypon*. La boutique de la marchande de poissons. Paris 1867. S. 184.

****) Hops and turkies, carps and beer, came into England all in one year.

†) v. Siebold. l. c. S. 89.

*) *Wenzel Horák*. Die Teichwirthschaft. Prag. 1869. S. 2 og 3.

***) *Hartwig Peetz*. Die Fischweid in den bayrischen Seen. München. 1862. S. 72.

****) *H. Gervais et R. Boulart*. Les poissons. Paris. 1876. I. S. 88.

†) *V. de Bomare*. Den alm. Natur-Historie. Oversat, forøget og forbedret af H. von Aphelen. Kbhvn. 1769, IV. S. 283.

fik 1569. Man kan derfor vistnok, naar man vil bestemme Tiden for Karpens Indførelse i Danmark, vise hen til Tiden for dens Indførelse i Frankrig og anden Steds; der er ingen Grund til, at denne Fisk for inden skulde have været indført hos os.

Desuden begynde først *efter* Peder Oxes Tid Efterretningerne om Karpeavl at fremkomme i vor Literatur. Karpeavl har været en Modesag paa den Tid, og den dygtige og ihærdige Peder Oxen har ogsaa i denne Retning gaaet med eller maaske foran de samtidige Fremskridtsmænd. Saa vidt jeg kan se, føre alle de trykte Kilder om denne Sag tilbage til ét Sted, nemlig til *P. H. Resen*, der siger under Aaret 1566, at Peder Oxen „hafver været een af de første, som hafver indført oc henplantet Karper, Krebs oc anden usædvanlige Fiske udi disse Lande“*). *A. N. Ryge* har heller ikke andet herom end Citatet fra Resen; dog bruger han Lejligheden til at underrette os om, at blandt de „usædvanlige Fiske“, Peder Oxen har indført, kjender man ikke andre end „Peder Oxes Frøer“**). — Ved godhedsfuld Meddelelse af *Dr. Kr. Erslev* har jeg faaet følgende Oplysning fra Gehejmearkivet: „Dr. Lucas Backmeister i Rostock tilskriver under 1 December 1578 Hr. Peder Bilde til Svanholm og Vallø: En i Rostock hjemmehørende Murmester ved Navn Hans Schomaker, der har arbejdet paa Vallø, meddeler mig, „dass ich Euer Gestrengen alhier etliche Karpen, welche E. Gestr. nach Walloe gerne zu einem neuen Teich haben wolten, verschaffen mochte.“ Jeg har anvendt Flid derpaa og faaet god Fortrøstning hos en Ven af Adel, ligesom jeg har bestilt et Fad til at sende Fisken i, men jeg har forgjæves oppobiet, at der skulde komme et Skib fra Kjøge. Sagen derfor stillet i Bero“***). — Dette stadfæster altsaa til en vis Grad Resens Efterretning.

Omkring Aaret 1600 er Karpeavl i fuld Blomstring i Danmark, og derom have vi mange Vidnesbyrd. Jeg har allerede ved en anden Lejlighed henvist til, hvor udbredt Karpeavl den Gang var, ved at give et Uddrag af *Knud Brahes* Skrivkalender for Aaret 1600. Han ejede Engelholm ved Vejle og indrettede der en Karpedam med Dæmning. Den 27de September skriver han: „blev Gammelby Dam færdig med Dæmningen og lod jeg sætte 105 smaa Karp (hver en Spand lang) der udi og 5 store Karper. Nok satte jeg St. Michelsdag 105

Karper i samme Dam. Den 30 Sept. satte jeg 193 Karper udi samme Dam ingen længer end en Finger“*). Ogsaa *Eske Brock* nævner i sine Dagbøger (1604 og 1613) de af ham plejede Karpedamme**). End videre har man netop fra denne Tid adskillige Love og Bestemmelser, hvori Karpeavl omtales. Man har saaledes en Bestalling, udstedt den 18de Oktbr. 1600 for Just N. at tage Vare paa Fiskedammene i Frederiksborg Len, særlig paa Karpedammene***). I et Forslag til Reparation af de laalandske Damme fra 19 Debr. 1647 nævnes: „Ein Teich bei Bönitz so durchgebrochen, dass die Carpen, so ein ziemlich Anzahl darin gesetzt, alle nach dem Strande gangen“ †). En lignende Indberetning angaaende Dammene i Skanderborg Len findes fra 24de Marts 1649 ††). Den 26 Nvbr. 1653 udstedtes et Brev om Bortforpagtningen af de kongelige Fiskerier paa Kjøbenhavns, Frederiksborgs og Kronborgs Len. Deri bestemmes bl. a., at Forpagteren *daglig* skal levere til det kongelige Kjøkken „20 Retter gode ferske Fisk, nemlig 12 Retter Herfisk af Karper, Karudser, Brasen, Gjedder og Krebs; de andre 8 Retter af adskillige gode Spisefisk som Aborrer, Emter, Flirer, Suder, Skaller, Horker, Aal o. dsl., og dem ved Vægt uddele undtagen Karperne alene; hver Ret fersk Fisk paa 3 Skaalpund og tørre 2 Skaalpund, men om et Aars Tid, da Fiskeriet sig forbedrer, skal han til en Ret forskaffe 3 Skaalpund; Karperne anlangende skal han paa en Ret give 1 stor eller 2 middelmaadige“ †††). Fra 1665 har man en kgl. Befaling til Hr. *Henrik Bjelke*, Rigens Admiral, om Søm og Bræder fra Bremerholm at levere til Kongens Fiskedammes Reparation uden Østerport, og et Brev fra 1667 til Ejler Holk paa Kronborg befaler at lade hugge Bøge- og Egetømmer i Amtets Skove til Kongens ny Damme ved Østerport*†).

Af alt dette, som yderligere kunde suppleres, faar man sikkert det Indtryk, at der i Førstningen af det 17de Aarhundrede lagdes megen Vægt paa Karpeavl. Men med Landadelens Forfald under Enevoldskongerne gik dens Bedrift tilbage paa de fleste Omraader, og kun sjælden hører man senere noget om Karpedammene, skjønt de dog holdt sig ved enkelte Hovedgaardene. *Holberg*

*) Kong Frederichs Den Andens Krönicke. Kjöbenhaffn. 1680. S. 165.

**) Peder Oxes til Gisselfeld Liv og Levnets Beskrivelse. Kjöbenhavn. 1765. S. 324.

***) Orig. i Geh. Ark. Danske Saml.: Fiskeri (Nr. 175: 34 b.).

*) *A. Feddersen*. Ferskvandsfiskeriet. Kbhvn. 1873. S. 89.

**) *Chr. H. Brasch*. Vemmetoftes Historie. Kbhvn. 1859. I. S. 114.

***) T. f. Fiskeri. III. S. 210 o. fl. St.

†) Orig. i Geh. Ark. Justitsminist. Aflevering: Fiskeri.

††) Geh. Ark. Topograf. Saml. paa Papir. Skanderborg, 39 a.

†††) T. f. Fiskeri. III. S. 215.

*†) *ibid.* S. 223.

nævner saaledes „Karper, fiskede udi en jysk Fiske-Park“, som noget lækkert*).

De kongelige Fiskerier i Københavns, Frederiksborgs, Kronborgs og Hirschholms Amter vare i Førstningen af dette Aarhundrede snart under Forpagtning, snart under Forvaltning og forsynede saa vel Hoffet som København med fersk Fisk**). Da den dygtige Fiskemester Duus i sin Tid overtog Fiskeriet omkring København, hentede han Sættekarper fra Mecklenburg. Rejsen varede kun 24 Timer, og der døde saa godt som ingen af Fiskene paa Vejen. Til sit Karpefiskeri omkring København brugte han *Hunde-Sø* og *Sønder-Sø* ved Jægersborg, *Springdammen* og *Dammen* i *Ernelund* og i *Enrum*. Naar Karperne fra Jægersborg vare tre Aar gamle, vejede de 2½—4 Pund, og de vare da langt mere velmagende end Exemplarer fra Bregentved. 1820 blev et Hyttefad med Karper skruet i Stykker af Isen i *Gjentoftesø*, og siden den Tid fangede man i denne Sø jævnlig et enkelt stort Exemplar, men aldrig Yngel, saa at de undslupne Karper rimeligvis ikke have ynglet; den sidste af disse Fiske fangedes 1851 og vejede 35½ Pund. I halvtreserne bortforpagtedes Søerne ved Jægersborg til Agerbrug, og derved blev Fiskeriet ødelagt. Nu ere Dammen ved Fortunen og Enrum de eneste Karpedamme, som ere tilbage ved København, og de kunne langt fra tilfredsstillende Forbruget. Ved *Hørsholm* drives Karpeavl i *Dronningedammen* og i flere andre Damme, og ligeledes i Dammene ved *Hellebæk*, men disse ere ikke længer under ordnet Drift. De sidstnævnte Damme afgive aarlig 1000 Pund Karper til København. — Man kan med Rette sige, at Karpeavl nu til Dags er meget forsømt i Danmark, og man maa undre sig over, at vore Godsejere ikke lægge sig efter den, saa meget mere, som den meget godt kan lønne sig. Til Gjengjæld har Karpen udbredt sig til flere af vore frie Vande, saa at den nu virkelig hører med til de danske Ferskvandsfiske. Den findes saaledes i Fjorden ved *Hobro*, i *Brandstrup-Sø* ved *Viborg*, i *Maribo-Sø* og i *Esrom-Sø*. Nord for Limfjorden er der ingen Karper. — Rigtignok omtaler *Knud Aagaard****) Karpen fra *Vesterrig*, men den er vistnok atter forsvunden derfra, ligesom fra *Skagen*, hvor den tilligemed Karudser fandtes ved Ladegaarden *Federslund*, som nu er ødelagt, og vesten om Kirken†). Maaske gjælder

*) *Ludvig Holbergs* Epistler. Kbhvn. 1873. IV. CCCXII. S. 30.

***) *Fr. Thaarup*. Udførlig Vejledning til det Danske Monarkies Statistik. Kbhvn. 1812. I. S. 222.

***) l. c. S. 49.

†) *Olaus Olavius*. Oekonomisk-physisk Beskrivelse over Schagens Kjøbstæd og Sogn. Kbhvn. 1747. S. 163.

Mundheldet „Karper og Grever trives ikke i Vendsyssel“ ogsaa for Thy.

Hverken *Krøyer* eller andre danske fiskekyndige Forfattere antyde om *Karudsen*, at den skulde være indført til Danmark. Men at den er indført hos os, synes mig dog ingenlunde urimeligt, da det er en Kjendsgjerning, at den her i Landet mest findes i Damme og lignende Smaaavande nær ved beboede Steder. Det kunde jo være, at denne Karpefisk i længst forsvunden Tid var bleven indført hertil f. Ex. af Munke; en velnæret Karudse er endog Mad for Lækkermunde. I Norge er den endnu ved de sydlige Bredder af Trondhjemsfjorden (63°) paa flere Steder almindelig*), og i Sverige findes den op i den mellemste Del af Landet. Imod Øst gaar den helt over i Sibirien, og Donau sættes som dens Sydgrænse i det østlige Evropa. Navnet er utvivlsomt af slavisk Oprindelse (*Karudsen* hedder nemlig paa bøhmisk *karásek*, og lignende Navne findes i de andre slaviske Sprog); det er sagtens ogsaa fra det østlige Mellem-evropa, at den er bleven udbredt. Det er nemlig sikkert, at den i det mindste er indført til flere andre Egne af Evropa, og den har til Dels beholdt det ogsaa hos os gjældende Navn (fransk: *carousche* og *carassin*), skjønt den tillige har flere Lokalnavne i Mellem-evropa. I Forbigaaende sagt, naar *Krøyer* siger, at den paa Bornholm kaldes Kroppa, stemmer det ikke med de Oplysninger, jeg har faaet. — Den er ogsaa siden *Isaac Waltons* Tid († 1683) indført til England fra Tyskland**) og kaldes paa engelsk Crucian-Carp. I Frankrig er den temmelig sjælden og er indført til Lothringen af Kong *Stanislaus af Polen****).

I et saa lille og ensartet Land som Danmark kan man ikke vente, at Uligheden imellem de forskellige Fiskearters Individuer kan være synderlig stor paa Grund af den geografiske Udbredelse. Men vi have dog flere Tilfælde, hvor de *stedlige Forhold* have paavirket Fiskene. Dette kommer maaske af, at Fiske lettere paavirkes og ændres end de fleste andre Hvirveldyr, rimeligvis fordi de i Reglen ere saa stærkt bundne til deres Opholdssteder. Det er naturligvis især disses geologiske Beskaffenhed og det dermed i Forbindelse staaende Plante- og Dyreliv, som gjøre sig gjældende. Det er saaledes en kjendt Sag, at Ørreden er forskjellig i saa godt som hvert Fiskevand i Jylland, og at man f. Ex. ogsaa let ser Forskel paa Aborrer fra forskellige Søer baade med Hensyn til Form og Farve. Ændringerne kunne være store;

*) *Robert Collett*. l. c. S. 180.

***) *The complete Angler* l. c. S. 311. Anm.

****) *Gervais et Boulart*, l. c. S. 92.

Prof. *Erslev* har saaledes fundet, at Aborrerne i den overskyggede *Grib-Sø* i Nordsjælland ere næsten sorte, og i den samme lille Sø skulle Gjædderne have blegrødt Kjød*). I *Mørke-Sø* i *Estvadgaards Hede* ved *Skive*, der hverken har Til- eller Afløb, og hvor der ikke lever andre Fiske end Aborrer, ere alle Individuer, naar de blive kogte, langs Rygraden mere eller mindre grønlige i Kjødet. Men for Resten kunne vi ikke opholde os ved saadanne Lokalændringer.

Der er derimod et *kulturhistorisk Forhold*, som vi ikke kunne forbigaa, nemlig de stedlige Navne for Ferskvandsfiskene. Naar man ser hen til de enkelte Landsdeles indbyrdes afvigende Navne for flere Arter af Ferskvandsfiske, kunde man være tilbøjelig til at mene, at i Forbindelse dermed stod visse Særegenheder hos dem. Dette er dog langt fra Tilfældet, og de indbyrdes ulige provinsielle Navne maa derfor tilskrives andre Grunde. For de almindeligere Arters Vedkommende ere Navnene de samme over hele Landet, skjønt flere af dem nok tillige kunne have en og anden særlig Betegnelse, eller der kan være et særligt Navn for Ungfiskene. Af de Navne, som ere fælles for hele Landet, ere kun Laxens, Brasenens, Aalens og Størens lig med de tyske Navne; men disse Navne ere ogsaa lig de svenske. Karpen, der paa Ungarn nær har samme Navn over hele Evropa, have vi jo faaet sønder fra, og om Karudsen gjælder, som sagt, maaske det samme. — Oprindelsen til Horkens Navn søger *Krøyer* i Skællenes og Finnernes Skarphed og Fiskens ru Overflade, og han sammenstiller det med „Harke“ og „harsk“**); jeg finder det naturligere at søge den i det jyske Ord Horke, som betyder en Vantrivning, saa at Fiskens navn vistnok skal betegne en vantreven Aborre***). For Resten kalder man flere Steder i Jylland ogsaa den store Hundestejl „Horke“, saaledes i Holstebro-Eggen, og det nu i Skrift mest almindelige Navn er ingenlunde den mest brugte provinsielle Betegnelse, som derimod er Hundstag eller Hundestak. Det er hos *Pontoppidan*, at man første Gang træffer Navnet Hundestejl†). Paa Bornholm har denne Fisk Navnet Hunfisk ††). — Kvabben gaar meget almindelig under Navnet „Aalekvabbe“, rimeligvis paa Grund af Forveksling med den bekjendte Saltvandsfisk af dette Navn, men i Skanderborg-Eggen kaldes den „Knude“ og ikke „Kunde“, som *Hans Lønborg*, rime-

ligvis ved en Skrivefejl, kalder den i sin Beretning om Skanderborg Slot*). Dens Fangst har den Gang været vigtig, siden Lønborg i den Tids poetiske Sprog kan skrive:

„Det siges og af hver en Mand,
som Tungen véd at røre,
at Brasen-Tungen, som er sød,
og Kunde-Lever lavet,
har bygget Skanderborg saa rød,
det er en Konge-Gave.“

Navnet „Knude“ er rimeligvis overført paa Kvabben efter det Vintervejr, som kaldes Knude**), og som gjerne falder ind paa den Tid, da Kvabben mest fanges, nemlig fra ni Dage efter Hellig-Tre-Konger til ni Dage efter Kyndelmisse. — Der er ellers ogsaa andre af vore Ferskvandsfiske, som have Navne af gammel Oprindelse og som vi ikke have fælles med Tysken. Medens det tyske Kvabbe er blevet den almindelige Betegnelse, har det tyske Stint ikke kunnet fortrænge det gamle Smælt, som man bl. a. St. træffer i den gamle Juleleg „Hælt og Smælt, de gaa i Dans“***). — Det gamle Suder, d. v. s. Skomager har holdt sig her ligesom i Sverige, der ellers kun har nogle faa andre Navne paa de i Ferskvand forekommende Fiske fælles med os, saaledes Aborre, Lax, Gädda, Elritza, Braxen, Löja, Ål og Stör; altsaa i det hele kun de almindelige Arter eller de, som til alle Tider have udgjort en mere eller mindre vigtig Del af Befolkningens Føde. Ved de mindre almindelige Fiske vil man i Almindelighed finde flest provinsielle Navne eller ogsaa Navne, som ere blevne laante anden Steds fra.

Der kan ikke være Tvivl om, at *Ferskvandsfiskeriet* allerede i Oldtiden har været af stor Vigtighed for Landets Indbyggere. Derfor er det heller ikke ualmindeligt i Urner fra Broncealderen eller i Moser at finde Fiskekroge af Ben eller af Bronze, samt Benredskaber til Garnbinding. Til Fiskebrug kan man vistnok uden stor Fejltagelse henregne adskillige af de Lanseblade, Spydspidser, Harpuner eller hvad man nu vil kalde de Stenredskaber, som af og til findes i Moserne, og det synes i hvert Fald langt rimeligere at tænke sig et skjørt Flintblad brugt som Fiskespyd imod den i Vandet staaende Fisk end som Vaaben imod Fjenden eller imod Skovens vilde Dyr. Desuden er det jo endnu imellem ukultiverede Folkefærd Brug at dræbe Fisk ved vel-

*) *A. Feddersen*. Ferskvandsfiskeriet. Kbhvn. 1873. S. 69.

**) l. c. I. S. 44. Anm.

***) *E. Tang Kristensen*. Jyske Folkesagn. Kbhvn. 1879. S. 51.

†) l. c. I. S. 170.

††) Nord. Tidsskrift f. Fiskeri. V. S. 310.

*) *Hans H. Lønborg*. Beretning om Skanderborg Slot. Kbhvn. 1727.

**) Videnskab. Selsk. Ordbog. III. S. 210.

***) *H. Krøyer*. l. c. III. S. 5.

rettede Lansestød eller Pileskud. Derved kan man ogsaa forklare, at der findes saa mange af disse Redskaber paa Møsernes, altsaa de gamle Søers, Bund. De smukke Benharpuner med Modhager eller med i Randen indlagte Flinteskærver kunde sikkerlig kun bruges som Fiskeredskaber.

Saa længe Katolicismen herskede i Landet, var der i Fastetiden megen Brug for Ferskvandsfisk, og ved Klostrene havde man gjerne Damme, især naar disse Klostre laa ved en Indsø eller ved andre Fiskevande. Des værre kjende vi ikke meget til Munkenes Damkultur; men man kan dog endnu af Damsteder se, at de vare flinke Dammestre. Af Damsteder ses der endnu Spor ved St. Agnete Klosters Tomt, nord for „Klostermarken“ i Roskilde, og om Fiskedammene ved St. Clara Kloster hedder det hos *Pontoppidan*: „Ved Aaret 1293 lod Kong Erik Menved strængt forbyde, at nogen huggede Træer i den Lund, som tilhørte Søstrene i St. Clara Kloster i Roskilde eller ødelagde deres Fiskeparker“*). Ved Reformationen bleve Klostrene ophævede, og paa Herregaardene synes man lidt efter lidt, efter den oven for paaviste Periode paa omtrent et Hundrede Aar, at have tabt Sansen for Damkultur. Kun et og andet Sted, hvor Anlægene vare særlig store, holdt man ud, saaledes ved Gisselfeld, hvor Fiskeriet først indskrænkedes i Førstningen af dette Aarhundrede**). I vore Dage er det kun faa Steder, man har indført en rationel Drift af Ferskvandsfiskeriet, saa som paa Stamhuset *Moltkenborg* (Glorup) i Fyen, hvor bl. a. siden 1868 et Karpefiskeri er indrettet***) og ved *Frijsenborg*. Tilbagegangen fremmedes desuden derved, at Adkomsten til et Fiskevand ved Selvejendoms Udbredelse deltes imellem flere, som sjælden kunde enes om en planret Drift, men des mere kappedes om i Tide og i Utide at komme hverandre i Forkjøbet. I dette Aarhundrede have store Forbedringer i Agerbruget i høj Grad medvirket til at bringe gunstige Opholdssteder for Fiskene til at forsvinde, og hertil kommer tillige en vis Ulyst hos vor Landbefolkning til at spise Ferskvandsfisk undtagen Aal (i flere Egne rynker man endog paa Næsen ad Saltvandsfisk), om det end ikke er saa galt som paa Bornholm, hvor ikke faa Mennesker have ligefrem Modbydelighed for Gjeden, og hvor Skallen er saa lidet „anset“, at sikkert ingen Bornholmer vil spise den†),

*) *Annales ecclesiae Danicæ*. Tom. I. S. 762.

***) *O. F. C. Rasmussen*. I. c. S. 305.

***) *R. Petersen*. Fiskerierne ved Stamhuset Moltkenborg (Særtryk af T. f. Fiskeri). Kbhvn. 1872.

†) Nord. Tidsskr. f. Fiskeri. V. S. 312 og 313.

men kun bruger den i Steden for Sild til Agn paa Laxekrogene.

I det hele har Ferskvandsfiskeriet, naar man undtager Aale-, Laxe- og Ørredfangsten ingen større økonomisk Vigtighed hos os, og Indtægten derved udgjør ikke mange Tusende Kroner om Aaret, imedens der i Norge f. Ex. indvindes omtrent 450,000 Kr. alene af Laxe- og Søøretfisket*) og af de egentlige Ferskvandsfiskerier omtrent 860,000 Kr.**). — ikke at tale om Skotland, hvor Indtægten af Laxefiskeriet f. Ex. i Tayfloden i ét Aar kan være omtrent 400,000 Kr. I Bøhmen blive alene af de Schwarzenbergske Ejendomme (omtr. 35¹/₂ □ Mil) næsten 18,000 Tdr. Land eller henved 2 □ Mile brugte til Damkultur og deraf over 17,000 Tdr. Land til de egentlige Damme; det aarlige Udbytte af Fisk er 7000 Centner, af hvilke Karperne udgjøre over 6000 Centner***). En af Grundene til Ferskvandsfiskeriets daarlige Tilstand hos os er, hvad jeg adskillige Gange har faaet til Svar, naar jeg paa mine Rejser har spurgt, hvorfor man ikke driver Fiskeriet ordentlig: „Vi forstaa ikke at fange Fiskene.“ Vor Landbostand har mange ypperlige Egenskaber, men den har ogsaa en stor Fejl, nemlig den, at den saa vanskelig gaar ind paa noget nyt, og denne Fejl viser sig ret over for Ferskvandsfiskeriet. Der er jo ikke den ringeste Tvivl om, at vort Land med dets mange Søer og rindende Vande engang maa faa et rigeligt Udbytte af Ferskvandsfiskene; men der maa arbejdes og arbejdes meget for at naa dette Maal. Der er visselig imellem vore Godsejere, Proprietærer o. s. v. enkelte, som have faaet Øjet op for, at vi bør fremme Avlen af Ferskvandsfiske; men det er kun Draaber i Havet, og det er ikke trods al Umag gaaet op for Folket, hvad det hele har at sige, og at vort Land i Steden for Tusender kan indvinde Hundredetusender af Kroner derved. Et rationelt Fiskeri, støttet paa en formaalstjenlig Lovgivning og paa den Hjælp, som den kunstige Fiskeavl under lovordnede Forhold kan yde, har utvivlsomt Fremtiden for sig. Men — hvor længe varer det, inden Ministerium og Rigsdag fremme og tilendebringe de dertilhørende Arbejder?

*) Statistik over Norges Fiskerier i Aaret 1877. Kristiania. 1879. S. IX.

***) Notices sur les pêcheries de la Norwège. Christiania. 1878. S. 46.

****) Katalog zur Collectiv-Ausstellung der Fürsten Johann und Adolph zu Schwarzenberg. Wien 1873. S. 7, 12 og 43.